

Asia: VN/30583/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston maaseutupoliittiseksi selonteoksi eduskunnalle

1. Yleiset huomiot

Mitä ajatuksia selontekoluonnos herättää? Huom. Ilmoita tässä, mikäli yksityishenkilönä haluat, että lausuntosi näkyy myös hankeikkunassa.

-

2. Maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmä

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutupolitiikan suunnittelujärjestelmään liittyen olennaiset?

-

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

3. Maaseutualueiden tilannekuva ja muutostekijät

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat maaseutualueiden tilannekuvaan ja muutostekijöihin liittyen olennaiset?

-

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

4. Kansallinen maaseutuvision

Onko selonteossa kuvattu maaseutuvision olennainen?

-

Puuttuuko maaseutuvisiosta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä ottaen huomioon selonteon tarkoitus ja tavoitteet?

-

5. Poikkihallinnolliset tavoitteet ja kehittämissuositukset (Mikäli ongelmia esiintyy useamman vastauksen lisäämisessä lisääthän vastaukset kohtaan 7)

Ovatko selonteossa tunnistetut poikkihallinnolliset tavoitteet (5 kpl) ja kehittämissuositukset (24 kpl) olennaiset?

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset tavoitteet (1-3 kappaletta)?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit tavoitteisiin tavoitekohtaisesti:

-

Mitkä ovat näkökulmastanne tärkeimmät poikkihallinnolliset kehittämissuositukset (1-5 kappaletta)? (Merkitse kehittämissuosituksien numerot 1-24)

-

Puuttuuko poikkihallinnollisista tavoitteista tai kehittämissuosituksista jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

Voit kirjoittaa mahdolliset tarkemmat kommentit kehittämissuosituksiin suosituskohtaisesti:

-

6. Liite: Maaseutualueiden nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvaus

Ovatko liitteessä kuvatut maaseutualueiden nykytilanne ja muutostekijät olennaiset?

-

Puuttuuko nykytilanteen ja muutostekijöiden kuvauksesta jokin kansallisesti merkittävä näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

7. Muut täydennystarpeet

Onko selonteossa muita täydennystarpeita?

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnokseen maaseutupoliittisesta selonteosta ja keskittyy huomioihin koskien kestävyys- ja energiasiirtymää, oikeudenmukaisuutta, luonnon monimuotoisuutta sekä luonnon matkailu- ja hyvinvointikytköksiä maaseudun kehittämissuosituksissa sekä maaseudun nykytilan kuvauksessa.

LUONNONVARAT JA GLOBAALI KOLMOISKRIISI

Kansallinen maaseutuvision vuoteen 2040 kuuluu: "Elävät maaseutumme – turvallisen, toiveikkaan ja menestyksekkään tulevaisuuden ytimessä."

Osaksi vision toteutusta on kuvattu mm. seuraavaa: Ihmiset päätöksenteossa, hallinnossa ja elinkeinoissa mahdollistavat maaseudun talouden rakenteiden uudistumisen, huomioivat infran merkityksen, tunnistavat puhtaan ja monimuotoisen luonnon merkityksen ja vastaavat kestävyys kysymyksiin myös paikallistasolla ja se huomioiden.

Luonnonsuojeluliitto pitää tärkeänä peruslähtökohtana sitä, että luonnonvaroihin ja niiden käyttöön liittyvän kestävyysmurroksen ja sen taustalla olevan kolmoiskriisin - , ilmastonmuutoksen, luontokadon ja kemikalisoitumisen sekä niiden kaikkien taustalla olevan luonnonvarojen ylikulutuksen erittäin vakava merkitys tunnistetaan ja huomioidaan kaikissa maaseudun kehittämissuunnitelmissa.

Maaseudun kuten myös kaupunkiseutujen elinvoima on kiinteästi kytköksissä luonnonympäristön ja ilmaston tilan globaaleihin haasteisiin, joihin varautumista on tehostettava ja joita on ratkaistava paitsi kansainvälisellä, myös kansallisella ja paikallisella tasolla, kaikilla yhteiskunnan toimialasektoreilla.

Kestävyys- ja energiamurroksen tavoitteena tulee olla talouden ja koko yhteiskunnan muutos kohti ekologisesti kestävää toimintaa, jossa luonnonvarojen ylikulutus ja fossiilisten polttoaineiden käyttö vähenevät. Toisin sanoen on tavoiteltava ja toteutettava siirtymää kohti hiilineutraalia ja luonnon monimuotoisuutta kunnioittavaa taloutta. Muun muassa uusiutuvan energian eri tuotantomuotoja lisättäessä on siis huomioitava, ettei samalla aiheuteta heikennyksiä luonnon monimuotoisuudelle tai lisätä ympäristön pilaantumista.

Kun tähdätään kokonaisvaltaiseen kestävyysmurrokseen on useimmiten maaseudulle sijoittuvan uusiutuvan energian tuotantoon sekä esimerkiksi kaivostoimintaan liittyen tavoiteltava paitsi luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja lisäämistä, ympäristön pilaantumisen välttämistä, myös kiertotalouden kasvua ja kulutuksen vähentämistä.

Luonnonvaroja, maankäyttöä ja oikeudenmukaisuutta koskevien kehittämissuositusten (16, s. 60) osalta liitto pitää tärkeänä selonteossa hyvin kuvattua tarvetta maaseutualueiden luonnonvaroista ja maankäytöstä saatavien yhteiskunnallisten ja taloudellisten hyötyjen sekä aiheutuvien ympäristöhaittojen oikeudenmukaisesta jakautumisesta ja kohdentumisesta.

Paitsi paikallisen hyväksyttävyyden saavuttaminen, myös kohtuutalouden periaatteista sekä luonnon- ja ympäristönsuojelun tavoitteista kiinni pitäminen ovat edellytyksiä sille, että ympäristöongelmia voidaan ratkaista ja ilmastotavoitteita edistää kestävällä ja hyväksyttävällä tavalla.

Kuten selonteossa on kuvattu, sekä energia- että luonnonvarahankkeet, kuten vesi-, tuuli- ja aurinkovoimalat sekä metsätalouden ja kaivosteollisuuden raaka-aineiden hankinta sijoittuvat usein keskitetysti samoille seuduille, etenkin Pohjois-Suomessa. Mikäli energia- ja raaka-aineresurssit ja taloushyöty virtaavat valtaosin harvaan asutuilta alueilta pois, mutta paikalliset ja alueelliset haittavaikutukset jäävät luontoon ja ihmisten elinympäristöön, on tämä oikeudenmukaisuuden näkökulmasta ongelmallista ja edellyttää aktiivisia ongelmia lieventäviä ratkaisuja.

Selonteko tuo liitteessä 6 kattavasti esille energiasiirtymään ja uusiutuvaan energiaan liittyviä mahdollisuuksia luoda maaseutualueille uusia elinkeino- ja tuotantomuotoja. Samalla hyvin tunnistetuiksi tulevat myös energiasiirtymän vaikutukset erityisesti maankäyttöpaineeseen, niin voimaloiden kuin siirtoverkkojen rakentamisen osalta sekä maaseutualueiden ja maaseutumaisemien muuttumiseen.

Yhtenä esimerkkinä liitto nostaa muihin energiamuotoihin nähden alihyödynnetyn biokaasun, jonka tuotannon kasvu olisi tärkeää paitsi lannoiteomavaraisuuden ja kiertotalouden, myös hajautetun ja monikäyttöisen energian saannin ja huoltovarmuuden turvaamiseksi maaseutumaisilla alueilla.

Kiertotalouden kasvun tarpeellisuutta maaseutualueiden arvonlisän nostamiseksi Luonnonsuojeluliitto korostaisi selonteossa vieläkin enemmän, ottaen huomioon kansallinen kiertotalouden tavoite vuodelle 2035 taittaa luonnonvarojen kulutuksen kasvu ja kaksinkertaistaa resurssituottavuus ja kiertotalousaste. Tämä edellyttää, että kiertotaloustoimenpiteitä otetaan laajasti käyttöön mm. rakentamisessa, teollisuudessa, kulutuksessa, energia-sektorilla ja ruokajärjestelmässä.

Sen sijaan kaivannaisiin ja mineraaleihin liittyviin kasvutavoitteisiin tulisi Luonnonsuojeluliiton mielestä suhtautua kriittisesti. Selonteon liitteen 6 nykytilan kuvauksessa olisi kaivannaisiin liittyen syytä huomioida paitsi kansallisen mineraalistrategian talouskasvua tavoittelevat osiot, myös mineraalistrategian mission mukainen mineraalivarantojemme kestävä hyödyntäminen. Kestävyyden osalta kansalliseen mineraalistrategiaan (s. 24) on muun muassa kirjattu:

“Ympäristökestävyys on keskeinen vastuullisuuden ulottuvuus. Vastuullisessa kaivostoiminnassa ja muussa mineraaliklusterin toiminnassa tavoitteena tulee olla toiminnan ympäristövaikutusten vähentäminen koko elinkaaren ajan, esimerkiksi vähentämällä kaivannaisjätteiden syntymistä, veden

ja energian kulutusta sekä hyödyntämällä kiertotalousratkaisuja ja uusiutuvia energialähteitä. Kaivostoiminnan keskeiset ympäristövaikutukset liittyvät pinta- ja pohjavesiin, maiseman muuttamiseen, vaikutukseen alueen ilmanlaatuun, maa- ja kallioperään, luonnonvarojen käyttöön, luonnonolosuhteisiin ja luonnon monimuotoisuuteen. Kaivostoiminnan suurimmat ympäristöhaasteet ovat liittyneet vesienhallintaan ja kaivannaisjätteisiin. Myös muuttuva ilmasto voi tuoda uusia haasteita, sillä sään ääri-ilmiöiden ja tulvien yleistyminen muinakin vuodenaikoina kuin keväällä voi vaikuttaa kaivosten vesienhallintaan sekä toiminta-aikana että sen jälkeen.”

Kestävyyden kaikki osa-alueet ja myös sosiaalisen hyväksyttävyyden edellytykset huomioiden kaivosteollisuuden kasvun ja sen tavoittelun mahdollisuudet ovat rajalliset.

On huomionarvoista, että valtionhallinnossa on laadittu ja parhaillaan toimeenpannaan ilmasto- ja energiastrategian ohella mm. teollisuuspoliittista strategiaa ja kansallista mineraalistrategiaa, mutta luonnon monimuotoisuusstrategiaa ei ole viety poliittiseen päätöksentekoon ja toimeenpantavaksi, huolimatta siitä, että se oli lausuntokierroksella jo vuodenvaihteessa 2022-2023. Tämä on merkittävä haitta, huomioiden, että etenkin energiasiirtymän ja kaivannaisten hyödyntämisen tavoitteet vaikuttavat huomattavasti luonnon tilaan, maisemaan, vesistöihin sekä maaseudun ihmisten elinympäristöön ja olosuhteisiin, joiden kannalta luontokadon pysäyttämisen tavoitteet ovat aivan keskeisiä.

LUONNON MONIMUOTOISUUS, HYVINVOINTI JA ELINKEINOTOIMINTA

Liitto yhtyy selonteon kirjaukseen siitä, että puhdas ja monimuotoinen luonto toimii maaseudun vetovoimatekijänä. Luonnonympäristön hyvä ekologinen tila ja saastumattomuus ovat edellytyksiä useille maaseutualueiden elinkeinoille ja ansaintamahdollisuuksille ruuantuotannosta eräntyntiin ja matkailuun.

Esimerkiksi pintavesien tilan heikkeneminen vähentää alueen vetovoimaisuutta ja voi vaikuttaa merkittävästi virkistyskäytöstä saatavien tulojen pienenemiseen, kalatalouteen ja matkailuelinkeinoon. Sen sijaan vesistöjen tilan koheneminen ja vaelluskalakantojen olosuhteiden parantaminen toimivat päinvastoin. Tätä näkökulmaa selonteon suosituksissa voisi tuoda esiin enemmän.

Selonteko tuo kiitettävällä tavalla esille luonnossa liikkumisen, lähiluonnon ja ihmisten luontosuhteen merkityksen hyvinvoinnille. THL:n tutkimuksen mukaan luontoympäristöjen avulla voidaan saada kansallisesti satojen miljoonien eurojen vuotuiset hyödyt pelkästään masennuksen ja tyyppin 2 diabeteksen torjunnassa. Useimmiten luonnosta nautitaan kodin läheisillä luontoalueilla, ulkoilualueilla tai talousmetsissä, mutta myös luontomatkailu on yleistynyt ja on jo merkittävä työllistäjä ja elinkeino, etenkin maaseutualueilla.

Luontoavusteisten palvelujen laajenemisen haasteena selonteon liitteessä 6 esiin tuodun hyvinvointialueiden kustannuskriisin ohella huomionarvoista on myös se, ettei taajamien läheistä, helposti saavutettavaa monimuotoista ja luontoarvoiltaan rikasta luontoa ole kaikkialla osattu riittävästi vaalia. Tätä peruslähtökohtaa - monimuotoisen luonnon ylläpitämistä, ennallistamista ja suojelua - luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutusten toteutumiselle tulisi korostaa.

Luontolähtöisyys ei tarkoita pelkästään palvelujen kytkemistä luontoelementteihin, vaan yksinkertaisimmillaan ja kustannustehokkaimmillaan sitä, että ihmisten lähiympäristössä on monimuotoista, maisemakuvaltaan viihtyisää, rakentamatonta ja virkistyskäyttöön vapaata luonnontilaista luontoa, jonka on tutkitusti todettu olevan hyvinvointivaikutuksiltaan parhainta.

Ilmastonmuutos kiihdyttää luonnon monimuotoisuuden vähenemistä, lajikantojen pienenemistä, elinympäristöjen ja populaatioiden vähenemistä, uhanalaisuutta ja heikkenemistä, eli luontokatoa. Tämä on uhka myös maaseudulle, sen ihmisille ja siellä harjoitettaville elinkeinoille. Osa maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla harjoitettavasta elinkeinotoiminnasta itse voimistaa luontokatoa ja/tai aiheuttaa ympäristön tilan heikkenemistä esimerkiksi vesistöpäästöjen kautta.

Luonnonsuojeluliitto pitää tärkeänä selonteossa esiin nostettua näkökulmaa siitä, että luonnon ennallistamistoimet, kuten suo-ojien tukkiminen, lahoppuun lisääminen metsissä, joki- ja puroumien palauttaminen luonnontilaan, laidunnuksen lisääminen, kuusten poistaminen lehdoista sekä turvepeltojen vettäminen, edellyttävät työvoimaa ja osaamista maaseutualueilla ja lisäävät siis myös mahdollisuutta luonnon ennallistamiseen liittyvään elinkeinotoimintaan.

On kannatettavaa, että matkailua maaseudulla ja harvaan asutuilla alueilla kehitetään vastuullisena ja kasvavana palveluliiketoiminnan alana, joka luo hyvinvointia ja työllisyyttä ympärivuotisesti koko Suomessa. Samalla tulee huomioida ja selonteossa selvemmin esille tuoda matkailuun liittyvät kestävyysongelmat, kuten luontokohteiden kuluminen, roskaantuminen, liikenteestä (erit. lentoliikenne) aiheutuvien päästöjen kasvu, ja matkailukeskusten vetovoiman hiipuminen liiallisen rakentamisen vuoksi sekä yhtenäisten luontokohteiden ja luonnon hiljaisten alueiden pirstoutuminen. Erä- ja luontomatkailun yritysten toimintaedellytysten turvaaminen ja ylipäänsä kestävä matkailun edistäminen vaatii luonnonvarojen ylikulutuksen riskin tunnistamista sekä harkittuja toimenpiteitä sen välttämiseksi.

Tärkeä selonteossa esiin tuotu huomio on, että kulttuurimaiseman ja uhanalaisten perinnebiotooppien hoito edellyttäisi eläintiloilta laidunnuksen lisäämistä. Liitto kiinnittää huomiota siihen, että nykyinen suuntaus eläintiloilla, erityisesti nautakarjatiloihin on päinvastainen pihattonavettojen ja tilakohtaisesti pääluvultaan yhä suurempien karjamäärien laidunnuksesta kokonaan luopumisen yleistyessä, samalla kun tilojen kokonaismäärä jatkaa laskuaan. Tätä tulisi selonteossa tuoda esille laidunnuksen lisäämiseen tähtäävän kehittämissuosituksen tasolla.

Lopuksi Luonnonsuojeluliitto lämpimästi kannattaa selonteossa esitettyjä kehittämissuosituksia kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan edellytysten vahvistamisesta.

Halmeenpää Hanna
Suomen luonnonsuojeluliitto ry